

MATTI ISOHANNI

MISTÄ HYVÄT APURAHAKEMUKSET ON TEHTY

Kilpailu tutkimusrahoituksesta kiristyy koko ajan. Se asettaa myös hakemuksille entistä kovemmat vaatimukset.

Taloudellisen tilanteen kiristyessä tutkimusapurahojen hakupaine on kasvanut ja hakemuksista on hyväksytty entistä pienempi osa. Yliopistojen ja valtion tutkimuslaitosten henkilöstö-, tutkija- ja rahoitusresursseja leikataan. Jaettava rahoitus on pienentynyt esimerkiksi osaketuottojen supistumisen takia, ja kilpailu apurahoista on yhä kovempaa. Joskus on myös pulaa hyvistä hakijoista ja jopa hakijoista ylipäättään.

Seuraavassa pohdin keskeisiä hyvän apurahahakemuksen ominaisuuksia. Kirjoitus perustuu osittain artikkeliini *Suomen Lääkärilehdessä* (7/2015), missä on lisäksi useita käytännön ohjeita.

Olen yli neljäkymmenen vuoden tutkijanurani aikana lähettänyt noin sata ja arvioinut pari tuhatta apurahahakemusta. Anomuksistani runsas neljäsosa (uran loppuvaiheessa yli puolet) on hyväksytty ja arvioimistani ehkä alle viidesosa on johtanut myönteiseen rahoituspäätökseen. Hakemusten vahvuuksissa ja heikkouksissa on samoja toistuvia piirteitä.

Olen parhaiten perehtynyt tutkimusapurahoihin, en taideapurahoihin. Oletan, että molempien arvioinnissa korostuvat osittain samat asiat: hakuohjeiden noudattaminen, hyvä hakemus ja idea, ja kaikkein tärkeimpänä mennei-

siin saavutuksiin perustuva uskottava lupaus tulevaisuuden vaikuttavasta uudesta tiedosta tai taiteesta.

Hakemuksella on oltava johdonmukainen juoni

Hakijan kannattaa tutustua etukäteen rahoittajan missioon ja tavoitteisiin, arvioijiin ja arviointiprosessiin. Lisätietoa voi saada ilmoitetulta yhdyshenkilöltä, joskin häntäkin painaa tulosvastuu eli tarve saada lukuisia hyviä hakijoita. Hänellä voi kuitenkin olla sellaista esimerkiksi myönnetyn rahoituksen painopisteistä ja hakemusten arviointi- ja päätösprosessista sellaista tietoa, jota ei löydy hakuohjeista.

Sekä nuoren hakijan ensiapurahahakemuksissa että varttuneen hakijan projektihakemuksissa on paljon yhteistä, mutta myös joitakin erottavia piirteitä. Arvioijat arvioivat sekä hankkeen, hakijan että tutkimusryhmän, ja heitä kiinnostaa myös hakemuksen tieteellinen tai taiteellinen laatu. Arvioinnilla yritetään vähentää valintojen sattumanvaraisuutta ja huonoja rahoituspäätöksiä.

Hakemuksessa pitää olla johdonmukainen rakenne ja juoni sekä tiivis mutta kattava esitystapa, esimerkiksi aikataulukaavio. Kiireiset arvioijat lukevat kymmeniä, elleivät satoja hakemuksia – yleensä vapaa-aikanaan ja korvauksetta. Jyvien tulee erottua akanoista jo tiivistelmästä ja ensimmäisten minuuttien aikana, muuten peli on helposti menetetty.

Tiedeapurahahakemuksissa pitää kuvata oikein sekä alan kirjallisuuden ja tutkimuksen nykytila että menetelmät. Tämä on erityisen tärkeää, jos arvioijat ovat hakemuksen alan syvällisiä asiantuntijoita. Jos tiedeapurahan arvioijat ovat toisen tieteenalan asiantuntijoita, he arvioivat hakijan ja hakemuksen yleisiä ansioita sekä hankkeen yleistä tieteellistä merkitystä.

Aloitteleva tutkija tarvitsee ohjausta ja työryhmää, mutta etenkin itsenäistyvän post doc -tutkijan oman äänen tulee kuulua. Kopiointi senioritutkijan usein sinänsä ansiokkaasta suunnitelmasta on usein läpinäkyvää. Ansioi-

tunut tutkimusryhmä on merkittävä etu hakijalle, kunhan hakijan itsenäisyys ja oma tutkimuslinja on tuotu esiin.

Etenkin laajoissa projektihakemuksissa yritetään menneiden saavutusten avulla arvioida tulevaa. Onko tutkimusryhmässä kriittistä massaa, tekijöitä ja osaajia? Mikä on työnjako? Millainen on kansallinen ja kansainvälinen verkosto? Mitä tietoaaukkoja tutkimus täyttää ja mitä uusia säännönmukaisuuksia se tuo?

Keskinkertainen valtavirrassa kulkeva hakemus ei selviä nykykilpailussa

Lopullinen tutkimusraportti tai väitöskirja poikkeaa yleensä ensimmäisistä tutkimussuunnitelmista. Huippututkimus on riskitutkimusta, josta osa väistämättä epäonnistuu tai suuntautuu yllättäville urille. Rutiinitutkimus onnistuu helpommin, mutta se ei välttämättä tuo merkittävää läpimurtoja.

Riskejä, vaaroja ja vaihtoehtoja on hyvä pohdita ja vähentää esimerkiksi voimalaskelmilla, varasuunnitelmalla ja uhkien analyysillä. Realistinen aikataulu on peruste järkevälle budjetoinnille. Tutkimussuunnitelmaa tukevat alustavat tulokset lisäävät rohkean ja uuden tutkimushypoteesin uskottavuutta.

Tulevaisuutta ja hankkeen onnistumista arvioidaan menneiden saavutusten perusteella. Tutkijan tai taiteilijan uran nousujohteisuus on ansio. Pitkät hiljaiset kaudet tai niukan tuotoksen periodit voivat herättää epäilyn niiden toistumisesta tulevaisuudessa. Jos näihin on hyvä selitys – esimerkiksi perhesyyt, urakehitys, koulutus, sairaus – ne kannattaa yleensä kuvata hakemuksessa.

Tiukkeneva talous ja jaettavan rahan väheneminen voivat ohjata hakemusten arviointia ja rahoituspäätöksiä. Tuetuilta projekteilta saatetaan vaatia välitöntä hyötyä, yhteiskunnallista vaikuttavuutta ja kansainvälisyyttä – siis nopeaa maailmanparannusta.

Rahoittaja on kiinnostunut sekä hankkeen väli- että lopputuotoksista ja niiden suhteesta käytettyyn aikaan ja rahaan Tiedepurahoissa

tämä tarkoittaa käytännössä uutta tutkimustietoa ja sen sovelluksia, kasvanutta osaamista sekä saavutettuja tutkintoja.

Hakemuksia arvioitaessa kiinnitetään huomiota hakijan kokemukseen, aiempaan menestykseen, tutkimussuunnitelmaan ja hakemuksen laatuun. Huonosti tehty hakemus ennustaa usein – ainakin arvioijien mielessä, ei aina reaali maailmassa – huonoa hankkeen toteutusta.

Tiedeyhteisössä apurahahakemuksen arvioinnin tukena ja tieteellisen tuotoksen mittaamisen apuna on usein erilaisia bibliometrisia analyysejä hakijasta ja hakijaryhmästä. Tällöin kiinnitetään huomiota esimerkiksi tieteellisten julkaisujen määrään, laatuun, näkyvyyteen, kansainvälisyyteen ja ajalliseen kehitykseen. Myös aiemmin saadulla rahoituksella on merkitystä. Nokkela hakija voi hyödyntää hakemuksessaan itse työnsä bibliometrisia indikaattoreita, etenkin jos ne ovat myönteisiä.

Tiede ja taide tavoittelevat uusia avauksia ja läpimurtoja, yrittävät kumota vääriä käsityksiä ja koettavat etsiä piilossa olleita säännönmukaisuuksia ja totuuksia. Menestyksekkään hakemuksen tulee erottua muista. Keskinkertainen valtavirrassa kulkeva hakemus ei usein selviä nykykilpailussa.

Hyvässä hakemuksessa ei ole turhaa vaatimattomuutta tai liikaa hybristä

Vaikka valtaosa tieteellisistä ja taiteellisista innovaatioista syntyy valtavirrasta, jotkut läpimurrot tulevat sen ulkopuolelta, yllättäen ja odottamatta. Huippututkimus on riskitutkimusta, josta pääosa epäonnistuu. Epäonnistumistakin on monenlaista: hyvissä hankkeissa päästään kohtalaisiin tuloksiin, vaikka läpimurto jäisikin saavuttamatta. Innovatiivinen riskitutkimus kulkee usein kuilun partaalla.

Etenkin riskitutkimuksen hakemuksen on oltava huolellisesti laadittu ja perusteltu, jotta se ei leimautuisi haihatteluksi ja epärealistiseksi. Hakijan pitää tuntea aiempi tutkimus ja sen rajoitukset sekä tietoaaukot, jotka aiotaan täyttää. Hakijan tulee hallita tutkimuksensa koko-

naisuutena ja pystyä myös suhteuttamaan oma työnsä tutkimusalueen nykytietoon ja sen puutteisiin.

Nopeasti viime hetkellä kyhätty tai uuden, sulattelemtoman idean pohjalta tehty hakemus johtaa harvoin tulokseen. Hyvässä hakemuksessa ei ole turhaa vaatimattomuutta tai liiallista hybristä. Ulkopuolinen palaute auttaa hakemuksen viimeistelyssä.

Kömpelö juoni, hyppelöiviä logiikka, viimeisteleminen ulkoasu, sisäänlämpiävä eli oman kapean alueen erityistermejä viljelevä kieli ja kirjoitus- ja kielioppivirheet vaikeuttavat lukemista ja heikentävät suunnitelman uskottavuutta.

Jos apurahaa ei hae, sitä ei saa. Hyvä varas ei hirsipuuta pelkää. Huonosti tehtyä hakemusta ei kannata jättää, mutta keskinkertainenkin kypsyttää ja parantaa tutkijan ajattelua, tutkimussuunnitelmaa ja tulevaa tieteellistä artikkeleja sekä on tohtorioppilaalle tulevan väitöskirjan yhteenvedon ensimmäinen versio.

Huono ja kehityskelvoton hakemus on epäeettinen

Tutkimusetiikka ja sen loukkaukset, tiedevilppi sekä etiikan harmaat raja-alueet nousevat jatkuvasti keskusteluun. Näin tapahtui esimerkiksi alkukeväästä 2016, kun Suomessa VTT:n ja Ruotsissa Karoliinisen instituutin tutkimushankkeiden eettisyyttä pohdittiin julkisuudessa.

Tutkimussuunnitelman liialliset lupaukset ja riskinotot kuuluvat vähintään tutkimusetiikan harmaaseen alueeseen. Huono ja kehityskelvoton hakemus on sinänsä epäeettinen, sillä se työllistää sekä hakijoita että arvioijia, ja pahimmillaan se voi jopa tulla rahoitetuksi.

Tiede etsii säännönmukaisuuksia, toistettavia lainalaisuuksia. Tutkimusaineiston on oltava riittävän edustava ja laaja. Tutkimusmenetelmien pitää sopia tutkimusongelmien ratkaisemiseen ja sattuman riskin minimointiin. Rahoittaja miettii myös kustannusvaikuttavuutta eli sitä, miten rahalla saadaan mahdollisimman paljon vastauksia ja oikeita tuloksia.

Tutkimusaineiston on oltava riittävä mutta ei liian suuri. Jälkimmäinen tulee kalliiksi, ja tuhlaus on epäeettistä. Vastaus tutkimuskysymyksiin voi löytyä jo kerätystä ja olemassa olevista aineistoista, jolloin uuden kerääminen on tarpeetonta. Suomessa on paljon käyttämättömiä tai alikäytettyjä rekisteri- ja muita tutkimusaineistoja.

Monien ansiokkaiden projektien hakuhistoriaan kuuluu tyrmäyksiä

Hyvätkin hankkeet voivat kaatua rahoituksen puutteeseen. Joillakin aloilla, kuten lääkärin ammatissa, epäonnistunut hakija putoaa jaloilleen ja palaa yleensä kliiniselle uralle. Toisaalta joidenkin hakijoiden hankkeiden toteutus ja jopa työpaikka sekä toimeentulo voivat olla kiinni apurahoista.

Laadukaskin hanke voi jäädä rahoittamatta etenkin nykyisen kovan kilpailun ja hakupaineen aikana. Palautetta saa valitettavan harvoin rahoittajatahoilta, niin työlästä ja vastuullista sellaisen laatiminen on. Olisi kuitenkin tärkeää selvittää, johtuiko hylkäys hankkeen tai hakemuksen huonosta laadusta, kovasta kilpailusta vai molemmista.

Jos hylkäys on merkki huonosta suunnitelmasta tai hakemuksesta, seuraava yritys paremman hakemuksen kanssa voi johtaa myönteiseen rahoituspäätökseen. Moni niukasti pudonnut hyvä hakemus saa rahoitusta seuraavilla hakukierroksilla. Toisaalta pienessä maassa huono hakemus voi stigmatisoida hakijan ja hankkeen vuosiksi.

Parhaimmillaan hylätty hakemus johtaa terveeseen itsekriittisyyteen sekä tutkimus- tai hankesuunnitelman radikaaliin parantamiseen – tai hylkäämiseen. Monien ansiokkaiden tutkimus- ja taideprojektien vaiettuun tai unohdettuun haku- ja julkaisuhistoriaan kuuluu rahoittajien tai julkaisufoorumien tyrmäyksiä, joista on noustu ja otettu opiksi. ■